

ὁ Λόγος καὶ ἡ φαντασία τοῦ ἀνθρώπου νὰ πλάσῃ νέα ἰδανικά. Διότι ἢ μὲν ἰδανικὴ καλλονὴ εἶναι ἀπόλυτος καὶ ἄπειρος, ἢ δὲ ἐμπειρικὴ ὡς πεπερασμένη ποτὲ δὲν δύναται νὰ τὴν φθάσῃ. Διὰ τοῦτο εἶναι καὶ μάταιον νὰ ζητῶμεν τὸ ἰδανικὸν εἰς τὴν φύσιν. Ὀπίστε εἰάν καὶ ἡ εἰς τὴν φύσιν ἐπικρατοῦσα πλαστικὴ δύναμις (Μεταφ. ΡΟΗ) γεννᾷ καλῶς ἐσχηματισμένα κῆποτε σῶματα· ἀλλὰ τὸ φυσικὸν καὶ μερικὸν καλὸν ποτὲ δὲν ἐμπερεῖ νὰ ἐπιπέσῃ τὴν ἰδανικὴν ἐκείνην καλλονὴν, τὴν ἔποιον προσπαθεῖ νὰ καλλιστοποιήσῃ ἢ εἰς τοῦτο ἀπαύστως ἀσχολουμένη τέχνη. Δι' αὐτὸ τοῦτο δὲν δύναμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἡ τέχνη ὀνειδέεται τὸ ἰδανικὸν κάλλος ἀπὸ τῆς φύσεως, ἢ τὸ συνδέεται κατὰ φιλήν αὐτῆς φύσεως μιμητικῶς μέν τὸ εἶδος γενικῶς ὀνειδέεται ἢ τέχνη ἀπὸ τῆς φύσεως· αὐτὸ δὲ τὸ ἰδανικὸν σχηματίζει ἡ φαντασία τοῦ τεχνίτου ἐλευθέρως, χωρὶς νὰ συνδέτῃ ἐλευθέρως τοὺς μερικοὺς χαρακτῆρας του ἀπὸ μερικὰ τῆς φύσεως ἔργα. Ἐντεῦθεν ἐμποροῦμεν νὰ διορίσωμεν εὐκόλως τὴν τοῦ ἰδανικοῦ κάλλους πρὸς τὸ φυσικὸν διαφοράν· διότι τοῦτο μὲν φαίνεται εἰς μερικὰ τῆς φύσεως ἔργα μὲ τὸς ἐμπειρικοὺς τῶν περιορισμοὺς· ἐκεῖνο δὲ ἀγωνίζεται ἡ τέχνη νὰ εἴρῃ ὡς ἀπόλυτον, τὸ ἔποιον δὲν ἐμπερεῖ νὰ φθάσῃ μὲ κῆν ἐν ἀπὸ τὰ μερικὰ τῆς γεννήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ τῆς τοῦ καλοῦ ἁρμονίας.

ΛΘ'.

Ἐπειδὴ τὸ κάλλος βάλλει τὰς ψυχικὰς τοῦ παρατηρητοῦ δυνάμεις εἰς ἁρμονικὴν τινὰ ἐνέργειαν (ΛΣ')· ἐξ ἅπαντος πρέπει καὶ αὐτὸ νὰ εἶναι ἁρμονικόν τι, ἢ νὰ τοῦ ἀποδιδῆ ὁ νοῦς μας κῆποιαν ἐκ τοῦ ἀντικειμένου ἁρμονίαν. Εἶναι δὲ αὐτῆ, ἂν τὰ μέρη ἔχῃ πρὸς τὸ ὅλον ὠρισμένον τινὰ λόγον· καὶ ὅπου τοῦτο ἐμφιλοχωρεῖ, ἡ ἁρμονία ὀνομάζεται κυρίως σ υ μ μ ε τ ρ ί α. Ἐκ τούτου δὲ γίνεται φανερόν, Διὰ τί εἰς τὰς ζωγραφικὰς καὶ πλαστικὰς τέχνας καὶ εἰς τὴν τεκτονικὴν αἰετῶν

νογραφίαί καὶ αἱ ἀναλογίαι, τὰς ὁποίας ἀνεβίβασεν εἰς τὸν ὑψηλότατον βαθμὸν ἢ ὀξεῖα αἰσθησις τῶν Ἑλλήνων, εἶναι κανόνες τοῦ καλοῦ καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους, καὶ θέλουν εἶσθαι, ἐφ' ὅσον εὐρίσκεται αἰσθησις τοῦ καλοῦ εἰς τὸν κόσμον.

Μ'. Τὰ καλὰ εἶδη, τὰ ὁποία διὰ τῆς ἀρμονίας τῶν προξενούσιν ἐσωτερικὴν ἀρμονίαν εἰς τὰς ψυχικὰς δυνάμεις τοῦ θεωροῦ, διαιρεῖ ὁ Βουτερβέκιος εἰς δύο· εἶναι δηλονότι ἐξ αὐτῶν τὰ μὲν καθαρῶς πνευματικὰ καὶ νοερά· τὰ δὲ αἰσθητὰ ἐντάμα καὶ νοερά.

ΜΑ'. Αἰσθητῶς καὶ νοερῶς ἐνταυτῷ ἀντιλαμβάνεται ὁ ἄνθρωπος τὴν ὀπτικὴν ἀρμονίαν. Ὅ,τι λυπεῖ τὴν ὄρασιν, οὐδὲν ἐμπορεῖ ποτὲ νὰ εὐαρεστήσῃ τὴν ἐσωτερικὴν αἰσθησιν· ἀλλὰ ποίαν ἐνέργειαν κάμνουν οἱ φυσικοὶ νόμοι τῆς ὄρασεως εἰς τὴν αἰσθηματικὴν διάθεσιν, λέγω εὐαρέστησιν καὶ δυσἀρέστησιν, μᾶς εἶναι ἄδηλον ὡς ἐνυποκρυπτόμενον εἰς τὰ ἐνδοτάτω τοῦ ὀργανισμοῦ μας.

ΜΒ'. Τὸν ὀφθαλμὸν εὐφραίνουσι τὰ χρώματα· ἀλλ' ἢ φυσικῶν ἐπίδρασις παραλλάσσει καὶ κατὰ τὴν ἀτομικὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ ὀργάνου, καὶ κατὰ τὰς ἀπειραρίθμους διαθέσεις, εἰς τὰς ὁποίας εὐρίσκεται ὁ ἄνθρωπος, καὶ κατὰ τὴν ἡλικίαν. Ἡ χρωματικὴ ἀρμονία εὐρίσκεται εἰς τὰ χρωματισμένα ἀντικείμενα, ἢ σαρκώματα, ὅπου τὰ μιγνυόμενα χρώματα πρέπει νὰ φυλάττωσιν ἀναλογίαν τινὰ δυναμένην νὰ τέρψῃ τὸ ὄμμα. Καθὼς εἰς τὴν μουσικὴν ἀρμονίαν παραλλάσσουν ὁμαλῶς καὶ κατ' ὀλίγον καὶ συνηχοῦσι σχεδὸν οἱ τόνοι, οὕτω συμπαρίστανται τὰ χρώματα μὲ παραλλαγὰς ἐν ὅλῳ ἀποτελούσας εἰς τὰ χρωματισμένα ἀντικείμενα· ἀλλ' ἢ ἀνάγωγος ἢ διεφθαρμένη αἰσθησις ὀρέγεται τὰ ὀξέως καὶ πολὺ παραλλάσσοντα, καὶ τὰ προσβάλλοντα σφοδρότερον τὰς ὕψεις.

ΜΓ'. Πολλά χρώματα ἔχουσιν ἐπιρροήν καὶ εἰς τὴν ἡθικὴν αἴσθησιν τοῦ ἀνθρώπου, ἐὰν καὶ διάφορον εἰς διάφορα ἔθνη. Τὸ λευκὸν καὶ τὸ μαῦρον ἔχουν πανηγυρικόν τι καὶ σπουδαῖον εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Εὐρώπης. Τὸ λευκὸν ὅπ' ὅλα σχεδὸν τὰ ἔθνη ἐκλαμβάνεται εἰρήνης σημεῖον· τὸ μαῦρον, πένθους καὶ λύπης· τὸ καθαρὸν χρῶμα τοῦ ἀνεφέλου οὐρανοῦ διασκευάζει καὶ ἀπὸ τὴν καρδίαν μας τὰ νέφη τῶν λυπρῶν ὄντων. Κατὰ τοῦτου τὸν τρόπον ἐνεργοῦν τὰ χρώματα ἁρμονίαν τινά, τὴν ὁποίαν μόνον ἡ ἐσωτερικὴ αἴσθησις καὶ ὄχι ὁ ὀφθαλμὸς δύναται νὰ ἀντιληφθῇ.

ΜΔ'. Τὸ Σκιάφωτον, ἢ ἡ ἁρμονία τοῦ φωτὸς πρὸς τὴν σκιάν προξενεῖ μεγάλην εὐαρέστησιν εἰς τὸν παρατηρητὴν. Ὅσον μαγεύει τὴν καρδίαν, καὶ ὅπου τὰ φωτοσκιούμενα ἀντικείμενα δὲν εἶναι καθ' ἑαυτὰ μεγάλης τιμῆς ἄξια, τὸ δεκνύουν θαυμάσια τινὰ ἀριστουργήματα ζωγράφων τῆς Ὀλλανδίας. Πῶς δὲ ἡ ὀπτικῶς μαγεύουσα ἁρμονία αὕτη ἐμπορεῖ νὰ φέρῃ τὸν παρατηρητὴν εἰς ἕκστασιν, τὸ ἀπέδειξε μάλιστα ἡ γραφίς τοῦ Κορρέγιου.

ΜΕ'. Τίς εἶναι ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν σχημάτοφραφίαι τινὲς εὐαρεστοῦσι τὸ ὄμμα, καὶ ἄλλαι τὸ λυποῦσι, δὲν οὐνόμεθα νὰ καταλάβωμεν· ἡ ἀναλογία εὐθείας γραμμῆς πρὸς ἄλλην, ἢ πολλῶν πρὸς ἀλλήλας, ἢ καμπύλων γραμμῶν πρὸς εὐθείας ἢ πρὸς καμπύλας, ἀποτελεῖ εἰς πολλὰ σχήματα γεωμετρικὴν συμμετρίαν, καὶ ἁρμονίαν· ἐὰν ἦτο αὕτη αἰτία τῆς εὐαρεστητικῆς, ἔπρεπε νὰ μᾶς εὐαρεστῇ ἡ θεὰ παντὸς γεωμετρικῶς κανονικοῦ καὶ ἁρμονικοῦ σχήματος, τὸ ὅποιον δὲν ἀληθεύει. Ἡ ἐκ τούτου λοιπὸν εὐαρέστησις προέρχεται ἀπὸ αἰτίας ἐν μέρει ἀγνωστῶν μας.

Μς'. Εἶναι βέβαιον, ὅτι εἰς τὴν θεὰν τῶν σχηματογραφ-

φιῶν ἢ φαντασία μεταβάλλει τὸ γεωμετρικὸν εἰς αἰσθηματικὸν κέρδος· σπεύδουσι δὲ αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις, ἐνῷ αἰσθάνονται τὸ καλὸν, νὰ ἐξυψωθῶσιν εἰς τὸ ἄπειρον (ΛΒ'. ΛΓ'). Διὰ τοῦτο εὐθύγραμμα σχήματα δὲν δύνανται νὰ εὐαρεστήσωσι τὸν θεωρὸν, ἐπειδὴ ἢ εὐθεία, ἢ τις σπεύδει εἰς τὸ ἄπειρον, θλάται ὡς ἀπὸ βίαν τινά, ἐνῷ συνιστᾷ τὴν γωνίαν· καὶ πᾶν γωνιώδες, ὅχι μόνον δὲν εὐαρεστεῖ, ἀλλὰ καὶ λυπεῖ καθ' ὑπερβολὴν τὴν αἰσθησίν.

ΜΖ'. Ἐκ τῆς συμμετροῦ πολλῶν σχημάτων συνάψως εἰς ἓν ὅλον, μάλιστα εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, γεννᾶται καλὸν τε εἶδος, εἰς τὸ ὁποῖον αἱ εὐθεῖαι γραμμαὶ κάμνουσι θαυμασίαν ἐνέργειαν διὰ τῆς ἀναλογίας, ἀλλὰ καὶ ἐδῶ τὰ εὐθύγραμμα σχήματα, τὰ ὁποῖα εἶναι μέρη ἀνάλογα τοῦ συμμετροῦ ὅλου, πρέπει καὶ αὐτὰ καὶ τὸ ὅλον νὰ παριστάνωσι τρόπον τινὰ γραμμάς καμπύλας. Ἐκ δὲ τῶν καμπύλων γραμμῶν μόνον ὁ κύκλος καὶ ἡ ἔλλειψις χρησιμεύουν ὡς βάσεις τῆς ἀρχιτεκτονικῆς συμμετρίας· δύο δὲ ἐκ τῶν εὐθυγράμμων σχημάτων, τὸ τέλειον τετράγωνον, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς ἰσότητος τῶν πλευρῶν του παριστάνει τὸν ἴσας τὰς διαμέτρους ἔχοντα κύκλον· καὶ τὸ ἐπίμηκες ὀρθογώνιον, τὸ ὁποῖον εἰκονίζει τὴν ἔλλειψιν, παραλαμβάνονται εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ αὐτὰ ὡς καλὰ καὶ εὐάρεστα. Τὸ ὀρθογώνιον ὁμῶς προτιμᾶται ἀπὸ τὸ τετράγωνον, ἐπειδὴ ἔχει πανταδοπότητα ἀναλογιῶν, ἐλλείπουσαν ἀπ' ἐκείνου· καὶ τοῦτο πάλιν, ἂν ἀπομακρυνθῇ πολλὰ ἀπὸ τὸ τετράγωνον, ἢ γουν κατασκευασθῇ πολλὰ μακρὸν καὶ στενόν, ἐπειδὴ φαίνεται ὅτι μεταβάλλεται εἰς ἀπλὴν εὐθείαν, χάνει πᾶσαν του τὴν αἰσθηματικὴν εὐαρέστησιν.

ΜΗ'. Κατὰ τοῦτον λοιπὸν τὸν τρόπον διακρίνεται εἰς τὰς σχηματογραφίας ἢ αἰσθησὶς τοῦ καλοῦ μὲ γεωμετρικοὺς κανόνας,

τῶν ὁποίων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν ἐξηγήθησαν οἱ λόγοι. Ἄς φαντασθῶμεν ὁμῶς τὸ ἐναντίον, ἢ γουὶ ἄς παραλάβωμεν ἄλλο εὐθύγραμμον σχῆμα, π. χ. τὸ τρίγωνον, τὸ ἀπλοῦστα-
του ἀπὸ τὰ εὐθύγραμμα κανονικά· καὶ ἄς ἐπινοήσωμεν τρί-
γωνον οἰκοδόμημα μὲ τριγώνους θύρας, καὶ τρίγωνα παρα-
θύρια· διατὶ ἢ τεκτονικῆ, οὐδ' εἰς τὴν νηπιότητά της, δὲν
ἀπεπλανήθη εἰς τοιαύτην ἀηδεστάτην ἀναίσθησίαν; ἐπειδὴ
μόνον παράφροσ φαντασίᾳ ἐμπορεῖ ν' ἀποδώσῃ εἰς τὸ τρίγω-
νον τοῦ καλοῦ τὴν ἰδέαν.

ΜΘ'. Ἄλλὰ τίς ἀπὸ τὰς ἀπειραρίθμους ἑλλείψεις,
καὶ τί ἀπὸ τὰ ἀπειράριθμα ὀρθογώνια εἶναι τοῦ καλοῦ ὁ κα-
νὼν; Τὸ μῆκος τοῦ σχήματος πρέπει μέχρι τινὸς νὰ εἶναι
μεγαλῆτερον τοῦ πλάτους, ἐὰν μέλλῃ νὰ γεννηθῇ τὸ εἰς
πάντα ὀφθαλμὸν τερπνὸν μῆκος, εἴτε ἀποδοθῇ εἰς στήλην,
εἴτε εἰς τὸ ἀκμαῖον ἀνάστημα νεανίου ἢ νεανίδος· εἰ δ' ἄ-
ναλόγως ὑπερβῇ τὸ μῆκος παρὰ πολὺ ὑπὲρ τὸ πλάτος,
θέλει μετατραπῆν ὁ σχηματισμὸς εἰς ῥάβδον, ἥτις ἐμπορεῖ
νὰ ἐκληφθῇ ὡς παχεῖα γραμμὴ εὐθεῖα, καὶ νὰ χάσῃ τὴν εὐ-
αρέστησιν. Πολλαὶ δὲ τοιαῦται εὐθεῖαι ἐπικλινόμεναι ἀτάκτως
ἐντὸς καμπυλογράμμων σχημάτων ἀποτελοῦσι τὴν ἀηδῆ μορ-
φήν τῆς ἀράχνης· ἀλλὰ τίς εἶναι τῆς ἀηδίας ταύτης ὁ λόγος;
βέβαιον εἶναι, ὅτι καὶ αἱ καμπύλαι τότε προξενοῦν εὐαρέστη-
σιν, ὅτε περιέχεται εἰς αὐτὰς κάποιον ὀρθὸν καὶ ἐπίμηκες·
τότε ἢ φαντασίᾳ προβάλλει ἔμπροσθέν της νὰ ἐπιλύτῃ τὸ μέγα
πρόβλημα, ὅχι νὰ εὕρῃ τὸν τετραγωνισμὸν τοῦ κύκλου, ἀλλ' ἂν
νὰ συνάψῃ εἰς εὐάρεστον αἴσθημα τὴν ἄπαυστον διαμήχην
τοῦ ὀρθοῦ πρὸς τὸ καμπύλον· οἱ καλοὶ οὗτοι σχηματισμοὶ
δὲν περιλαμβάνονται εἰς κανόνας, μ' ἔλον ὅτι ὅλοι θεμελιό-
νται εἰς τὸ ὄφιοειδὲς καὶ κυματώδες. Θαυμάσιος καὶ ἀνυ-

πέρβατος κρίνεται κατὰ τὴν γραμμικὴν καλλονὴν ἢ τέχνη τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, ὡς παρατηρεῖ μὲ ἐκπληξίν του ὁ Βου-τερβέκιος.

Ν'. Αἱ ἐκ παλαιωτάτων χρόνων ἐφευρεθεῖσαι στήλαι εἶ-
ναι τόπου αἰσθηματικῶς καλαὶ καὶ εὐάρεστοι, ὥστε εἰς μάτην
ἐκοπίασαν οἱ νεώτεροι ἀρχιτέκτονες νὰ ἐπινοήσωσι τελειωτέ-
ρας. Τελειότητα δὲν ἐπιδέχονται ἄλλην· ὅστις τὴν ζητεῖ,
διαφθείρει τὸ τέλειον τῆς ὑπαρχούσης καλλονῆς· ἀλλὰ πόθεν
ἐκπηγάξει ἡ καλλονή των αὐτῆ; τίποτ' ἄλλο δὲν δύναμεθα
νὰ αἰτιολογήσωμεν πλεόν, εἰμὴ ὅτι ἀνάγεται τὸ σχῆμα των
εἰς τὸ τετράγωνον, καὶ εἰς τὸ ὀρθογώνιον, καὶ εἰς τὰ ὑπὸ
τούτων παριστανόμενα καμπύλα, λέγω τὸν κύκλον καὶ τὴν
ἔλλειψιν, ἐκ τῶν ὁποίων προέρχεται τὸ τῶν σχηματογραφιῶν
κάλλος (ΜΖ'). Ποτὲ δὲν εὐηρέστησαν ὀφθαλμὸν θεαταῦ,
πλάγιοι σχηματισμοί.

ΝΑ'. Ἡ Ἀρμονία λέγεται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰ διὰ τῆς ἀ-
κοῆς γινόμενα ἀντιληπτά κάλλη (ΚΖ'), ἢ εἰς τὴν Μουσικὴν· καὶ
πολλὰ εὐλόγως· ἐπειδὴ εἰς αὐτὴν προσαρμόζονται καὶ προσ-
οικειώνονται θαυμασίως οἱ τόνοι, εἰς τὸ νὰ προξενῶσι τέρ-
ψιν εἰς τὸν ἀκούοντα· ἀλλ' ἡ θεωρία τῆς ἀρμονίας ταύτης
δὲν εἶναι ἔργον τῆς Αἰσθηματικῆς· εἶναι μέρος τῆς Μουσικῆς
τέχνης, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ μελετήσωσιν, ὅσοι θέλουν νὰ
καταλαμβάνωσι τοὺς λόγους ταύτης τῆς ἀρμονίας. Εἰς τὸ ἐφ-
ηρμοσμένον μέρος ταύτης τῆς πραγματείας θέλομεν εἰπεῖν
ὀλίγα τινα περὶ αὐτῆς.

ΝΒ'. Καθάρως νοερά, ἢ γούν δι' οὐδεμιᾶς ἀπὸ τὰς γνώ-
στας ἐνεργείας τοῦ ὀργανισμοῦ ἀποτελουμένη ἀρμονία, ἀνήκει
εἰς τὴν καλλονὴν ἀνθρωπίνων στοχασμῶν καὶ φρονημάτων.
Τὴν καλλονὴν ταύτην ἀντιλαμβάνεται μόνον ἡ ἐσωτερικὴ αἰ-

σθσεις· οἱ στοχασμοί, ὅσους παριστάνονται μὲ πιθανότητα, καὶ περιπλέκονται μὲ ἁρμονίαν καὶ συνθήκην, ἢ ἀναγγέλλουσι τὸ ἀνεύθυνον καὶ ἀθῶν καὶ ἄκακον ἦθος, προξενούσιν ἀπεριγραπτόν τινα ἐσωτερικὴν εὐαρέστησιν· ἀλλὰ ποία τις πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἁρμονία τῶν, καὶ ποῖον τὸ εἶδος τῶν διὰ νὰ φανῶσιν εὐαρέστοι, δὲν δύναται νὰ περιγραφθῇ ἐνταῦθα εἰς γενικοὺς κανόνας. Ἡ καθαρῶς νοερά ἁρμονία, διὰ νὰ προξενήσῃ καὶ εἰς ἄλλους εὐαρέστησιν, πρέπει νὰ ἐκτεθῇ δι' ὀρατῶν ἢ ἀκουστῶν σημείων, καὶ νὰ κατασταθῇ αἰσθητῶς ἅμα καὶ νοερῶς ἁρμονία, ὡς εἶπαμεν (ΚΗ').

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Π ε ρ ἰ "Υ ψ ο υ ς.

ΝΓ'.

Διαφέρει ἀπὸ τὴν ἐκ τοῦ καλοῦ εὐαρέστησιν ἢ ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ, ὅτι αὕτη μὲν ἐκπηγάζει ἀπὸ τὴν ὕλην ἢ τὴν ποσότητα· ἐκείνη δὲ, ἀπὸ τὸ εἶδος ἢ τὴν ποιότητα (Γ', ΚΔ'). διὰ τοῦτο ἔμπορεῖ τὸ ὕψος νὰ εὐρεθῇ καὶ εἰς τὰ ἄμορφα φαινόμενα πράγματα, ὅποια εἶναι ὄρη εἰς ὄψιν μὴ περιλαμβανόμενα, κύματα θαλάσσης ἐπαλλήλως πίπτοντα κτλ. Τοῦ Ὑψηλοῦ λοιπὸν σκιαγραφικὸς ὁρισμὸς ἔμπορεῖ νὰ ἀποδοθῇ ὅτι εἶναι πᾶν τὸ ἀρέσκον διὰ ποσότητα· καὶ τοῦ Ὑψους, ὅτι εἶναι τοῦ πράγματος ιδιότης, διὰ τῆς ὁποίας διεγείρεται ἐκ τοῦ μεγέθους εὐφροσύνη εἰς τὸν παρατηρητήν. Καὶ διὰ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου μᾶς εἶδεται ἀφορμὴ νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν τελειοτέραν ἔξηγησιν τοῦ ὕψους, καθὼς εἶπαμεν καὶ περὶ τοῦ κάλλους (ΚΔ').

ΝΔ. Τὰ μεγέθη ἔμποροῦν νὰ προσδιορισθῶσι συγκρι-
νόμενα μὲ ἄλλο μέγεθος (Μεταφ. ΕΣ')· διὰ τοῦτο, εἰ
πράγματι, ἐνῶ τὸ παρατηροῦμεν, μᾶς φαίνεται ἀσυγκρίτως
μεγαλῆτερον παρὰ ἄλλο, ἐξυφονεται τὸ πρᾶγμα τοῦτο εἰς τὴν
φαντασίαν μας ὑπὲρ πᾶν ἄλλο μέγα, καὶ διὰ τὴν αἰτίαν ταύ-
την τὸ ὀνομάζεται ὑψηλόν.

ΝΕ. Μέγεθος πεπερασμένον δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀσυγ-
κρίτως μέγα, ὅσον ἂν ἤθελεν εἰσθαι μέγα· διότι πάντοτε ἔμ-
πορεῖ καὶ νὰ νοηθῇ ἄλλο μεγαλῆτερον, πρὸς τὸ ὁποῖον συγ-
κοινωνομένον νὰ φανῇ ἐκεῖνο μικρόν. Τὸ μέγιστον τῆς Γῆς ὄρος
ὡς πρὸς αὐτὴν τὴν Γῆν, καὶ ἡ Γῆ ὡς πρὸς τὸν Ἥλιον, καὶ
αὐτὸς ὁ Ἥλιος ὡς πρὸς ὅλον τὸ ἡλιακὸν σύστημα, φαίνονται
πράγματα μικρά· μόνον τὸ ἄπειρον ἔμπορεῖ νὰ φανῇ ἀσυγ-
κρίτως μέγα, ἀλλ' εἶναι ἀδύνατον νὰ γείνη καταληπτὸν (Με-
τάφ. ΕΖ'. Σημ.). Μᾶς φαίνεται ὅμως κάποτε ὅτι παρατη-
ροῦμεν τε ὄχι μόνον μέγα, ἀλλὰ καὶ ἀπολύτως μέγα, ὥστε
δὲν εὐρίσκομεν μέτρον, διὰ τοῦ ὁποίου νὰ τὸ ἐκτιμήσωμεν·
ὑπερβαίνει λοιπὸν κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν πᾶσαν σύγκρισιν,
καὶ μᾶς φαίνεται ἀπολύτως μέγα καὶ ὑψηλόν. (ΝΔ').

ΝΣ. Τὸ ὑψηλόν γίνεται αντιληπτὸν ἢ ἐξωτερικῶς ἢ μόν-
ον ἐσωτερικῶς· εἰς ἐκεῖνο μὲν περιέχεται πᾶν σωματικὸν μέ-
γεθος· καὶ ὀνομάζεται σωματικὸν ὑψηλόν· εἰς τοῦτο δὲ,
πᾶν πνευματικὸν καὶ νοερὸν, καὶ ὀνομάζεται νοερὸν ὑψη-
λόν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ μέγεθος τῶν ἀντικειμένων εἶναι ἢ ἐκτε-
ταμένον ἢ ἐπιτεταμένον (Μεταφ. ΕΓ')· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ
θεωρήσωμεν καθὲν χωριστά, ὡς πρὸς τὸ ὑψηλόν.

ΝΗ. Ὅταν μέγεθος ἐκτεταμένον ὑπερέχει πᾶν ἄλλο,
μᾶς φαίνεται ἀμέτρητον· ὄρος, φέρ' εἰπεῖν, μέγα, ὁ ἔνχατρος
Οὐρανός, ὁ Ὀκεανός κτλ. καὶ ἀμέτρητον μὲν δὲν εἶναι διὰ λο-

γικῆς ἢ μαθηματικῆς ἀριθμήσεως, ἧτις δὲν γνωρίζει καὶ ἐν μέγιστον ὡς πραγματοποιητὴ ἐπ' ἀπειρον· εἶναι δὲ ἀμέτρητον αἰσθητῶς, ἐπειδὴ ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς αἰσθήσεως. Ὁ Λόγος, ὅστις ὡς πολλάκις εἶπαμεν ζητεῖ τὸ ἀπόλυτον, ἐκ τῆς ὄψεως τοιούτων ἀμετρήτων φαινομένων μεγεθῶν, διεγείρεται εἰς τὸ νὰ τὰ ἐκλάβῃ ὡς ἀπροσδιόριστα ἔλατ', καὶ νὰ ἀναβιβάσῃ τὰ ὕψους τῶν ὑπεράνω τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου. Δίδει λοιπὸν τὸ αἰσθητῶς ἀντικείμενον ἀφορμὴν εἰς τὸν παρατηρητὴν νὰ στοχασθῇ, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐξυψόνηται ὑπὲρ τὸν αἰσθητὸν κόσμον διὰ τοῦ Λόγου, ὅστις προσπαθεῖ νὰ συλλάβῃ, εἰς καὶ ἀμυδροῦς, τὸ ἀπόλυτον· ἡ συνείδησις αὕτη εἶναι ἠνωμένη μὲ κῆποιαν εὐθυμίαν· καὶ ἀποδίδει τὸ ὕψος καὶ εἰς τὸ ἀντικείμενον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐπροξενήθη ἡ συνείδησις αὕτη· ὀνομάζεται δὲ τοῦτο ὕψος κατ' ἑκτασιν, ἢ Μαθηματικόν.

ΝΗ'. Ἄλλ' ἐάν τι κατ' ἐπίτασιν ὑπερέχητι ἄλλο ἀσυγκρίτως· χειμῶν, φέρ' εἰπεῖν, σφοδρὸς τῆς θαλάσσης, ῥαγδαῖος ὑετός, κρατῆρ Ἰφαιστείου ὄρους ἀναφλεγόμενος, σεισμός τῆς γῆς ἰσχυρὸς, ψύχος δριμύτατόν κτλ. τὸ τοιοῦτον μάς φαίνεται μέγιστον κατὰ δυναμικὴν σημασίαν· αἱ δὲ δυνάμεις ἐκτιμῶνται ἢ μὲ φυσικὰ, ἢ ἐνταυτῇ καὶ μὲ ἠθικὰ μέτρα· οἷοτι πρᾶγμα μέγιστον δυναμικῶς μάς φαίνεται ἄμαχον, καὶ ἐνταυτῇ φοβερόν· ἀλλ' ἐνταυτῇ συναισθανόμεθα καὶ τὴν ἠθικὴν ἡμῶν δύναμιν, διὰ τὴν ὁποίαν κἀνὲν ἰσχυρόν καὶ κραταῖον οὐδὲν δύναται νὰ βιάσῃ τὴν θέλησίν' ἡμᾶς· πολὺ πρότερον ἐμπορεῖ νὰ μάς ἐξουθενώσῃ. Τὸ αἰσθητῶς λοιπὸν ἄμαχον δίδει εἰς τὸν παρατηρητὴν ἀφορμὴν νὰ καταλάβῃ, ὅτι ἐξυψόνηται ὑπὲρ τὰ ὅρια τῆς αἰσθήσεως ὡς πρὸς τὸ πρακτικόν τῆς ζωῆς του μέρος, καὶ ἡ συνείδησις αὕτη εἶναι ἠνωμένη μὲ κῆ-

ποιάν χαρὰν, διὰ τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν ὑψηλὸν τὸ, ἐκ τοῦ ὁποίου τὴν ἐλάβαμεν· ὀνομάζεται δὲ τοῦτο ὕψος κατ' ἐπίτασιν ἢ δυναμικόν. Πολλάκις δὲ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἐμπορεῖ νὰ εἶναι καὶ μαθηματικῶς καὶ δυναμικῶς ὑψηλὸν· οἷον, ὡκεανὸς χειμαζόμενος, ἢ μέγχα καὶ πυρίπνου, ἐνταυτῷ ὄρασι· ἀλλ' αἱ περιστάσεις κάμνουν τὸν παρατηρητὴν νὰ προσέχη εἰς τὸ ἐν ἢ τὸ ἄλλο μόνον ὕψος.

Σημειώσεις. Πρὸς τῆς διαφορᾶς τοῦ σωματικοῦ πρὸς τὸ νοερὸν ὑψηλὸν (Νς') σημειώομεν τὰ ἑφεξῆς. α') Τὸ σωματικὸν ὑψηλὸν, κυθῶς καὶ τὸ σωματικὸν κάλλος συναντᾶται εἰς μένον τὰ ὄρατὰ καὶ ἀκουστὰ πράγματα (ΚΔ)· διότι καὶ τὰ ἀκουστὰ παρίστανονται εἰς τὴν ψυχὴν κάποτε ἀσυγκρίτως μεγάλα· οἷον, ἡ βροντὴ τοῦ κεραυνοῦ, ἡ ἐκπυρσοκρότησις τῶν κανονίων, ὁ βρασμὸς τῆς χειμαζομένης θαλάσσης κτλ. ἀλλ' ἀνῆκουσιν εἰς τὰ κατ' ἐπίτασιν ὑψηλὰ, ἐπειδὴ φανερόν ἐστιν ἰσχυρὰς αἰτίας. Ἐξ ἐναντίας δὲ τὰ ὄσφραντὰ καὶ τὰ γευστὰ καὶ τὰ ἀπτὰ δὲν ἐμποροῦν νὰ παρασταθῶσιν ἀσυγκρίτως μεγάλα οὔτε, κατ' ἑκτάσιν, οὔτε κατ' ἐπίτασιν, ἐπομένως δὲ οὐδὲ νὰ γεμίσωσι τὴν ψυχὴν μὲ τὸ αἴσθημα ἢ πάθημα τοῦ ὕψους· β'). Τὸ νοερῶς ὑψηλὸν ἀποδίδεται εἰς τὰ ὑπὲρ αἰσθησίν, ὅταν δὲ ἐξεικονίσωμεν προσπαθοῦμεν νὰ τὰ κάμωμεν αἰσθητὰ, καὶ τὰ παριστῶμεν εἰς τὴν ψυχὴν ἀσυγκρίτως μεγάλα. Τοιοῦτον εἶναι ἡ αἰωνιότης παριστανόμενῃ κατ' ἑκτάσιν τέτοιον μεγάλην, ὥστ' εἶπεν ὁ Δαβὶδ περὶ αὐτῆς, ὅτι χίλια ἔτη παραβαλλόμενα πρὸς αὐτὴν εἶναι ὡς ἡμέρα ἢ ἑχθὲς· ὁ Κρόνιος ἀναφέρει εἰς τὴν Λισθηματικὴν του (§. 26. Anmerk. 3) τὸν ποιητὴν Ἄλλερν (Haller) λέγοντα, ὅτι οὐδ' ὁ νοῦς ὁ ὑπὲρ πάντα τὰ ταχία τάχιστος δύναται νὰ μετρήσῃ τὴν αἰωνιότητα· ἴδου πῶς ὑψηλὰ παριστάνει αἰσθητῶς τὴν ὑπὲρ αἰσθησίν αἰωνιότητα εἰς τὸ εἰς αὐτὴν ποίημάτου.

Die schnellen Schwingen der Gedanken,
Wogegen Zeit und Schall und Wind,
Und selbst des Lichtes Flügel langsam sind,
Ermüden über dir und finden keine Schranken.
"Ἦρουν,

Τὰ τάχιστα πτερὰ τοῦ Νοῦ θαυμάσια μὲν εἶχον,
Κρένον, ἦχον, καὶ ἄνεμον, εἰς τάχος ὑπερέχον,
Καὶ τοῦ φωτὸς τὰς πτέρυγας ἐλέγχον ἀργοπόρους·
Ἄλλ' ἐμπροσθέν σου ἀτονούν, εἰδὲ εὐρίσκουν ὄρους,

Πολλάκις δὲ τὸ νοερῶς ὑψηλὸν μᾶς φαίνεται κατ' ἐπίτασιν, ἔπει-
δὴ ἐκ μόνης τῆς ἐνεργείας του τὸ γνωρίζομεν· οὕτω παριστάνει ὁ Ὅμη-
ρος τὸν Δία ὅτι νουεῖ τὸν Ὀλυμπον μὲ μόνον τὸ νεῦματου.

Ἦ, καὶ κυανέησιν ἐπ' ὄφρ' ἴτε νεῦτε Κρονίων,

— — — μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὀλυμπον.

Πολὴ δὲ θεωρητικώτερα καὶ ὑψηλότερα ἐξικονίζει ὁ Διόπτης
Μωῦσῆς τὴν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ παντοδυναμίαν εἰς τὴν δι' ἐνὸς λόγου
γένεσιν τοῦ φωτός, « Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, Γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο
φῶς. » Νοερῶς ὑψηλὸν εἶναι καὶ τὸ ἠθικὸν φρόνημα, ὅταν ἐξικονίζεται
ἐξωτερικῶς, ἢ ὡς ἠθικῶς ἀγαθόν, ἢ ὡς ἠθικῶς κακόν. Οὕτως ὁ Ὅμη-
ρος ἐξικονίζει τὸν Ἀχιλλεῖα ὑπερασπιζόμενον τὰ δίκαια τῶν ὁμογενῶν
του μὲ λείοντα, τοῦ ἱππίου

— — — — — στένει ἄλκιμον ἦτορ,

Οὐροῦ δὲ πλευράς τε καὶ ἰσχία ἀμφοτέρωθεν

Μοστιύεται, ἐεὶδ' αὐτὸν ἱποτρύνει μαχέσασθαι (Ἰλιάδ. Γ. 170.).

Οὕτως ἡ Μήδεια ἐκδικουμένη τὸν ἀνδρατης, καὶ δουλεύουσα εἰς
το πάθος της ὑπερνικᾷ τὴν φιλοτεκνίαν, καὶ ἀποφατίζει τὸν θάνατον
τῶν γεννημάτων της μὲ τὰς ἰδίαις ἐαυτῆς χεῖρας.

Καὶ μανθάνω μὲν οἷα ὄραϊν μέλλω κακά.

Θυμὸς δὲ κρείσσων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων.

Λέγει περὶ τῆς λυσπώδους της ἀποφάτεις ὁ Κύριπιώτης (Μηδ.
1078). Φέρουσι δὲ οἱ νεώτεροι περὶ ὕψους συγγραφεῖς τῆς αὐτῆς Μηδειας
τὴν εἰς τὸν τροφόν της ἀπόκρισιν, τὴν ὁποίαν βάλλει εἰς τὸ στόμα
της ὁ Γάλλος ποιητὴς Κορονήλιος (Act. 1 Scen. 1.)

Votre pais vous hait, votre époux est sans foi.,

Dans un si grand revers, que vous reste-t-il? M. moi

Ἦ γουν,

Μῖσος ἔχεις τῆς πατρίδος, ἀπιστίαν τοῦ ἀνδρός,

Εἰς κατάττασιν τοιαύτην τίς σὲ μένει βοηθός;

Μηδ. Ἐγὼ! κτλ.

Ἡ τολμηρὰ αὕτη ἀπέκρισις φανερόναι ὕψος φρονήματος, μ' ὅλον
ὅτι ἡ καρδία της εἶναι δοχεῖον μανίας καὶ κακοηθείας. Ἡ δὲ συνειδήσις
τοιούτης ἀσυνκρίτου δυνάμεως ἐξυψώνει πάντοτε τὴν ψυχὴν, ἥτις εὐ-
φραίνεται ὀπποῦν ἐννοῦσα, ὅτι ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἐλευθέρως του
δελήσεως, ἀνδίσταται εἰς πᾶσαν δύναν· μ' ὅλον ὅτι ἡ ἐκ κακοηθείας
ἀντίστασις προξενεῖ δυσαρίστησιν. Ἀλλὰ δὲ εἶδη τοῦ ὑψηλοῦ, τὸ ὑ-
ψηλόν, φέρ' εἰπεῖν, τῶν αἰσθημάτων, τῆς φαντασίας, τοῦ νοός, τῆς
καρδίας, τῶν πραγμάτων, τῶν διανοημάτων, τῶν ῥημάτων κτλ. ἢ δὲ
χρειαζοῦνται καμμένων ἑρμηνειῶν, ἢ ἐπιστηρίζονται εἰς ψευδεῖς ἐννοίας τοῦ
ὑψηλοῦ, ἢ συγγέονται μὲ ἄλλας συγγενεῖς πρὸς τὸ ὑψηλὸν αἰσθημα-

εικός ιδιότητος ἢ τελευταίου ἢ θεωρίων εἶναι ἔργον μερικῶν τούτων τεχνῶν, καὶ ὄχι τῆς ἐν γένει Αἰσθηματικῆς ἐπιστήμης.

ΝΘ'. Αναβιβάζει λοιπὸν τὴν ψυχὴν εἰς τὸν νοητὸν κόσμον πλεον τὸ ὕψος παρὰ τὸ κάλλος, ἐπειδὴ δὲν ἐνεργεῖ διὰ τοῦ εἶδους, ἀλλὰ διὰ τοῦ μεγέθους (Λ', ΝΓ'). διότι τὸ πεπερασμένον ἀντιληπτὸν πλατύνομεν διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Λόγου ἕως τὸ ἄπειρον· καὶ δὲν ὑπεικάζομεν μόνου τὸ ἄπειρον διὰ τοῦ πεπερασμένου, καθὼς ἐκίμναμεν εἰς τὸ καλὸν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐποπτεύομεν, ὅσον δυνάμεθα. Ὑψηλὸν εἶναι λοιπὸν, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦ ἀσύγκριτου αὐτοῦ μεγέθους μᾶς κίμνει νὰ ἐποπτεύομεν, τὸ ἄπειρον εἰς τὸ πεπερασμένον, καὶ διὰ τοῦτο ἀρέσκει τὸν παρατηρητὴν· καὶ ὕψος εἶναι ἐκείνη τοῦ πράγματος ἢ ιδιότης, διὰ τῆς ὁποίας μὲ τὸ ἀσύγκριτόν του μέγεθος ἐμφανίζει εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παρατηρητοῦ τὸ ἄπειρον εἰς τὸ πεπερασμένον, καὶ διὰ τοῦτο διεγείρει εἰς αὐτὸν αἰσθημα εὐφρόσυνον (ΛΒ', ΝΓ').

Ξ'. Ἢ ἐκ τοῦ ὕψηλου εὐαρέστησις συνεπιφέρει κάποιαν δυσπαρέστησιν, οὐδ' εἶναι καθαρὰ καὶ ἄκρατος καθὼς ἢ ἐκ τοῦ καλοῦ (ΛΕ'). διότι ἐδῶ ἡ ψυχὴ στενοχωρεῖται, ἐπειδὴ ἡ φαντασία δὲν χωρεῖ τὸ ἀσύγκριτον τοῦ ὕψηλου μέγεθος· καὶ τοῦτο τῆς προξενεῖ λύπην· ἀλλ' ἐνῶ πάλιν ὁ Λόγος παραβάλλει τὸ ἀμέτρητον μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ ἀπολύτου, καὶ τὸ εὐρίσκει πλησιάζον εἰς τὸ ἄπειρον· ἡ σύγκρισις αὕτη εὐφραίνει τὸν παρατηρητὴν. Διὰ δὲ ταύτην τὴν μίξιν τῆς λύπης μὲ τὴν χαρὰν, ἡ ψυχὴ δὲν θεωρεῖ ἡσύχως τὸ ὕψηλόν, καθὼς τὸ καλόν, ἀλλὰ κυριεύεται ἀπὸ κάποιαν ταραχὴν· διότι μεταβαίνει ἀπὸ καταστάσεως εἰς ἀντίθετον κατάστασιν οὕτως, ὡτὲ ἐκάνην ὄραν παρατηρεῖ τὰ δύο ταῦτα παθήματα· ἀλλὰ τὸ δευτέρον τὴν κυριεύει σφοδρότερα διὰ τὴν ἀντίθεσιν τοῦ πρώτου.

καὶ γίνεται λοιπὸν ἰσχυριωτέρα ἢ εὐφροσύνη ἐκ τοῦ ὕψους παρὰ ἐκ τοῦ κάλλους.

ΞΑ'. Ἡ ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ εὐαρέστησις οὐκ εἶναι ἐλευθέρα ἀπὸ πᾶν κέρδος (ΙΗ'). ὅτι ἐπειδὴ τὸ ὑψηλὸν μᾶς διεγείρει τὴν συνείδησιν τοῦ ἰδίου ἡμῶν αὐτῶν ὕψους, ἀναγκασίως μᾶς εἶναι ἐπικερδῆς ὡς θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς λογικὰ ὄντα, ἐνῶ μεγαλύνει τὴν ἐνέργειαν τοῦ Λόγου μας διὰ τῆς ἐννοίας τοῦ μεγέθους τῶν πραγμάτων· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ἀσύγκριτον μέγεθος οὐκ εἶναι ἐπικερδῆς μόνον ὡς ἰσχυρὰ ὄντα, ἐνῶ γὰρ βλάπτει, ὅτι πάντα εἰ ἴσχυρα τὸ ἀπύκναστον· τὸ κέρδος ἄρα τοῦτο εἶναι πνευματικὸν ἢ λογικόν, καὶ συγγενεῦει μὲ τὸ ἐκ τοῦ ἀληθινοῦ καὶ ἀγαθοῦ· ἀλλ' ὑποθέτει ψυχὴν μεγαλητέραν καὶ ἤθη χρηστότερα παρὰ τὸ καλόν· διότι μόνον μεγάλα ψυχὰ ἀρέσκονται εἰς τὰς ὑψηλά· ὅστις δὲ ἢ οὐκ ἔχει καμμίαν ἐννοίαν τοῦ ὑψηλοῦ (φέρ' εἰπεῖν τοῦ Ὀκεανοῦ) ἢ φοβεῖται ἀπ' αὐτὸ (ἀπὸ ἐπικρατοῦντα, φέρ' εἰπεῖν, ἀνεμοστρόβιλου), ἀδύνατον εἶναι νὰ αἰσθανθῇ τὸ ὕψος τοῦ πράγματος, καὶ νὰ ἀρεσθῇ εἰς αὐτό. Τοιοῦτοι ἄνθρωποι θεωροῦντες τὸ ὑψηλὸν πέπτουσι εἰς τρομεράν τινα ἔκστασιν, ἥτις οὐκ ὕψον, ἀλλὰ κρημνίζει τὴν ψυχῆν των, καὶ παγιώνει τὸ σῶμα των, καὶ τρόπον τινα τὸ κερφώνει κατὰ γῆς ὡς στύλον.

ΞΒ'. Ἐκ δὲ τούτων συμπεραίνεται, ὅτι τὸ ὑψηλὸν ἔχει τοιαύτην πρὸς τὰς ψυχικὰς ἡμῶν δυνάμεις σχέσιν, ὥστε διὰ τοῦ ἀσύγκριτου μεγέθους συττέλλει μὲν φαντασίαν καὶ νοῦν, ἐκτείνει δὲ καὶ μεγαλύνει τὸν Λόγον. Διὰ τοῦτο, ἐνῶ ἀντιλαμβανόμεθα τὸ ὑψηλὸν, ἐνθεν μὲν ἐμποδίζεται τρόπον τινα ἡ τῆς ζωῆς ἡμῶς αἰσθησις, ἐνθεν δὲ ἐπιτείνεται πλέον, ἐπειδὴ ἐκ τῆς συστολῆς ταύτης μᾶς ἐνδιδεγείρεται ἢ συνείδησις τοῦ ἰδίου ἡμῶν ὕψους ὑπὲρ τὰ ὅρια τῆς αἰσθήσεως· καὶ ἐκ

τούτου ἀρεσκομένη. Ἡ ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ λοιπὸν εὐαρέστοις δὲν εἶναι ἄλλο τίποτε, εἴμῃ ἢ δὲ ἀντιλήψεως ἀσυγκρίτου μεγέθους πρῶτον μὲν ἐμποδιζομένη, ἔπειτα δὲ ἰσχυρώτερα ἐπιτεινομένη αἰσθήσεις τῆς ζωῆς· καὶ ἐπομένως εἶναι ἀνάμικτόν τι ἐκ λύπης καὶ χαρᾶς πάθημα (Ε').

ΕΓ'. Ἐάν δὲ ἢ ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ μεταβολὴ τῆς ἐσωτερικῆς ἡμῶν καταστάσεως δὲν συμβαίνει πάντοτε, οὐδ' εἰς πάντα τὰ ἔτη, ἄλλο εἶναι, ὅτι καὶ τὰ ἀντικείμενα δὲν εἶναι ἐπιπελάττωτα ἡμῶν καὶ οἱ τῶν ἀντικειμένων εἶναι ἔχοντες τὴν περὶ τῆς αἰσθήσεως τοῦ κάλλους.

ΕΔ'. Ἐκ δὲ τούτων ἀπάντων συνάγεται ὁ ἐφεξῆς τέλειος ὀρισμός. Ὑψηλὸν εἶναι πᾶν ὅ,τι διὰ τοῦ εἰς μέτρον ἀπεριλήπτου μεγέθους τοῦ ἀναβιβάζει ὑψηλότατα τὰς ψυχικὰς τοῦ θεωροῦ δυνάμεις· ἢ, Ὑψος εἶναι ἐξείνη τῶν πραγμάτων ἢ ιδιότης, διὰ τῆς ὁποίας ἐκ τοῦ μεγέθους μεγαλύνονται αἱ λογικαὶ τοῦ θεωροῦ δυνάμεις, καὶ ἐπιτείνεται ἢ τῆς ζωῆς αἰσθήσεις εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ (ΛΕ' ΝΓ', ΝΘ').

Σημειώσεις. Οἱ παλαιοὶ συνέχον πολλὰκις τὸ ὕψος τοῦ λέγου μετὰ τὸ ὕψος τῶν πραγμάτων, τὸ ὁποῖον ἐμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ καθ' ἑαυτὸ καὶ ἀσχέτως ἐκείνου. Περὶ ὕψους λόγον χρεωστοῦσι νὰ πραγματεύωνται ἢ Ποιητικῇ καὶ ἢ Ῥητορικῇ, αἵ τῶν πρέπει νὰ θεμελιωνοῦν τὰς θεωρίας τῶν εἰς ὅσα διδάσκει περὶ ὕψους καθολικῶς ἢ καθαρὰ Διαιρηματικῇ. Τοιαύτην σύγχυσιν ἔκαμε καὶ ὁ Λογγίνος εἰς τὸ περίφημον περὶ ὕψους σύγγραμμάτου, ὅπου (Κεφ. Λ) λέγει ὅτι «ἀκρότης καὶ ἐξοχή τις λόγων ἔστι τὸ ὕψος». Παρακατιῶν δὲ ὁμιλεῖ γενικώτερα, ὅτι «οὐκ εἰς παιδῶν τοὺς ἀκρωμένους, ἀλλ' εἰς ἕκστασιν ἄγει τὰ ὑπερφυσικά». Ἐκ δὲ τούτων γίνεται φανερόν, ὅτι εἴαν καὶ ἠλλιπῶς ἐξηγήσει τοῦ ὕψους τὴν ἐννοίαν ὁ Λογγίνος, ἀλλ' ἐδείξεν ὅτι εἶχεν ἀμύδρην εἰς τὴν εἰκασίαν τῆς τελειότητος. Ταύτην δὲ τὴν εἰκασίαν ἐκθέτει σαφέστατα εἰς τὸ Ζ. Κεφ. λέγων «Φύσειπὼς ὑπὸ τάληθους ὕψους ἐπαίρεται ἡμῶν ἢ ψυχῆ, καὶ γὰρ ὅσον τι ἀγίστημα λαμβάνουσα πληροῦται χαρᾶς καὶ μεγαλαυχίας». Ἐξίστοτον δὲ εἶναι καὶ ὅ,τι λέγει εἰς τὸ ΛΕ' Κεφ. ὅτι δὲν θαυμάζουται

«τὰ μικρὰ καὶ διαυγῆ καὶ χρήσιμα ῥεῖθρα· ἀλλὰ τὸν Νεῖλον καὶ Ἰστρον καὶ Ῥῆνον· πολὺ δ' ἔτι μᾶλλον τὸν Ὠκεανόν· οὐδέγε τὸ ὑψ' ἡμῶν τουτὶ φλέγιον ἀνακαίόμενον, ἐπεὶ καθαρὸν σώζει τὸ φέγγος, ἐκπληττόμεθα τῶν οὐρανίων μᾶλλον, καίτοι πολλάκις ἐπισκοπούμενων.» Σημειώθη δὲ εἶναι καὶ ἡ γνώμη του, ὅτι πηγαὶ τῆς ὑψηγορίας (Κεφ. Η') εἶναι τὸ περὶ τὰς νοήσεις ἀνρεπίβολον, καὶ τὸ μεγαλοφυῆς (Κεφ. Θ') καὶ γενναῖον.

ΞΕ'. Τὸ ὕψος ἐμπορεῖ νὰ ἐνωθῆ μετὰ τὸ κάλλος μέχρι τινῶν ὀρίων· διότι οὔτε εἰς τὴν ιδέαν τοῦ κάλλους ἀντίκειται νὰ ἔχη τι μεγάλην μορφήν, οὔτε εἰς τὴν ιδέαν τοῦ ὕψους ἡ καλὴ μορφή. Διὰ τοῦτο οἱ παλαιοὶ τεχνῖται συνέζευξαν εἰς παλλάτων ἔργα τὸν τύπον τοῦ ὕψους μετὰ τὸν τοῦ κάλλους.

Α' γράμματα Θεῶν καὶ Ἡρώων ἐκατασκεύασαν ἐπίτηδες ὑπὲρ τὸ σύνηδες ἀνάστημα τῶν ἀνθρώπων, διὰ νὰ δείξουν τὴν ὑψηλὴν ἐννοιαν, τὴν ὁποίαν εἶχαν οἱ τότε περὶ τῶν παριστανόμενων. Ὁ Φειδίας, φέρ' εἰπεῖν, δὲν ἤθελε παραστήσειν τὸν Πατέρα τῶν Θεῶν καὶ τῶν Ἀνδρῶν Δία, εἰ δὲν τοῦ ἔκαμνε σῶμα ὑπερβαῖνον τὰ μέτρα τοῦ ἀνθρωπίνου ἀναστήματος. Καὶ εἰς οἰκοδομήματα δὲ ἐμπορεῖ νὰ συναφθῆ τὸ καλὸν μετὰ τὸ ὑψηλόν. Τοιοῦτοι εἶναι ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ναὸς τῆς ἁγίας Σοφίας, ὁ τοῦ ἁγίου Πέτρου ἐν Ῥώμῃ, τοῦ ἁγίου Παύλου ἐν Λουδινίῳ, καὶ ἄλλοι τινὲς καὶ καλοὶ καὶ μεγάλοι ναοί, οἵτινες μᾶς παριστάνονται τρόπον τινα εἰκόνες τοῦ μεγάλου καὶ ἀπεριότου οὐρανοῦ.

ΞΣ'. Ἀλλ' ἡ τέχνη περιορίζει ἐξ ἀνάγκης τὴν τοῦ ὑψηλοῦ ἔκτασιν· διότι, ἂν θελήσῃ νὰ ὑπερβῆ τὰ μέτρα, διὰ τῶν ὁποίων ἐννοεῖ ὁ ἀνθρώπος τὸ καλόν, χάνονται οἱ κύριοι τοῦ κάλλους χαρακτῆρες· καὶ τὸ ἔργον κατανατᾷ νὰ λάβῃ τὸ σχῆμα τῶν τερατωδῶν τῆς Αἰγύπτου πυραμίδων. Φαίνεται δὲ καὶ καθ' ἑαυτὸ, ὅτι ἰσχνικὸν ὕψος δὲν ἐμπορεῖ νὰ δοθῆ· διότι, εἰ δὲν δοθῆ, πρέπει νὰ εἶναι τῶν ὑψηλῶν τὸ ὑψιστόν· καὶ εἰ δὲν τὸ ὑψηλόν

δὲν ἔμπορεῖ νὰ συλλάβῃ εἰς τὴν φαντασίαν του ὁ ἄνθρωπος, πῶς θέλει φαντασθῆν τὸ ὕψιστον; Ἐὰν πδυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν τὸν ἀπόλυτον κόσμον (Μεταφ. ΣΚΕ'), ἢ ἐννοιά του ἤθελεν εἰσθαι δικαίως ἰδανικόν τι καὶ ὕψους καὶ κάλλους ἐντάμα· ἀλλ' ὁ Θεὸς μόνος δύναται νὰ θεωρῇ τὸ ἰδανικόν· τοῦτο, ὁ πάνσοφος αὐτοῦ δημιουργός, καὶ παντοδύναμος κύριος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Περὶ ἰδιοτήτων τῶν πραγμάτων, μετεχουσῶν ἀπὸ τὸ κάλλος.

ΕΖ΄.

Ε' φεξῆς θέλομεν εἰπεῖν περὶ ἰδιοτήτων, αἵτινες συγγενεύουν κατὰ τὸ μάλλον καὶ ἥττον μὲ τὸ κάλλος καὶ ὕψος· ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι καὶ ἰδιότητες ἀντίθετοι ἐκείνων κατὰ τὸ μάλλον καὶ ἥττον. Διὰ τοῦτο εἰς μὲν τὸ Κεφάλαιον τοῦτο λέγομεν περὶ τῶν μετεχουσῶν ἀπὸ τὸ κάλλος· εἰς δὲ τὸ ἐφεξῆς περὶ τῶν μετεχουσῶν ἀπὸ τὸ ὕψος· καὶ ἔπειτα περὶ τῶν εἰς ταῦτα ἀντιθέτων.

ΕΗ'. Εἰς τὸ καλὸν γειτονεῦει πλησιέστατα τὸ εὐείδης· ἢ, ὡς συνειθίζομεν νὰ λέγωμεν ὑποκορευτικῶς, τὸ καλούστικον, τὸ ὁποῖον κυρίως σημαίνει κατώτερον τινα βαθμὸν τοῦ καλοῦ· διότι τὸ κάλλος ἐμπειρικῶς ἐξεταζόμενον φαίνεται πάντοτε μὲ ὀριάτινα, τὰ ὅποια τὸ ἀπομακρύνου κατὰ τὸ μάλλον καὶ ἥττον ἀπὸ τὸ ἰδανικόν. Ἐμποροῦν